

**Overasselt-Schoonenburg
Gemeente Heumen
Evaluatierapport**

Johan van Kampen

Amsterdam 2009

Archeologisch Centrum Vrije Universiteit - Hendrik Brunsting Stichting

Inhoud

- 1 Inleiding
- 2 Resultaten
 - 2.1 Sporen en structuren
 - 2.2 Vondsten
 - 2.2.1 Aardewerk
 - 2.2.2 Baksteen/Dakpan
 - 2.2.3 Glas
 - 2.2.4 Metaal
 - 2.2.5 Natuursteen
 - 2.2.6 Sintel
- 3 Monsters
- 4 Onderzoeksvragen uit het PvE en de voorlopige beantwoording
- 5 uitwerking
 - 5.1 Inhoud rapport en advies
 - 5.2 Budget

Literatuur

1 Inleiding

In opdracht van de gemeente Heumen heeft ACVU-HBS in 2009 en 2010 een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd binnen het plangebied Schoonenburg te Overasselt.

Het plangebied werd in tweeën gedeeld door de Schoonenburgseweg. Het terrein ten noorden hiervan wordt in dit evaluatierapport aangeduid als Schoonenburg Noord. Het gebied aan de zuidzijde van de Schoonenburgseweg wordt Schoonenburg Zuid genoemd.

De gemeente is van plan om in het plangebied nieuwbouw te laten plaatsvinden. Het door ons uitgevoerde onderzoek moest meer inzicht geven over de aanwezige archeologische waarden binnen het plangebied.

Het onderzoek is in twee delen uitgevoerd. De eerste campagne liep van 29 september 2009 tot en met 7 oktober 2009. Vanwege een groot gronddepot in het deel Schoonenburg Zuid konden de hier geplande sleuven niet meer in de herfst van 2009 worden aangelegd. Uiteindelijk zijn deze op maandag 19 april 2010 gedocumenteerd. Hiermee was het veldwerk beëindigd.

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt 6.2 ha. Hiervan is ca 4% onderzocht middels het graven en documenteren van 15 proefsleuven.

In Schoonenburg Noord zijn negen sleuven aangelegd in een verspringend grid volgens de zogenaamde stippellijn methode. Daarnaast zijn er nog vier sleuven aangelegd die afwijken van dit patroon vanwege de vorm van de percelen, de archeologische verwachting op basis van het vooronderzoek of de aanwezige bebouwing. Schoonenburg Zuid zijn 2 sleuven in een kruisvorm aangelegd. Deze laatste sleuven zijn gepland op de locatie van een waarneming welke in ARCHIS bekend staat onder het nummer 47990. Hier zijn in het verleden twee Romeinse munten gevonden.¹

In totaal is er een oppervlakte van ca 2300m² onderzocht.

Dit evaluatierapport bevat een samenvatting van de voorlopige resultaten en een voorstel voor de uitwerking.

2 Resultaten

2.1 Sporen en Structuren

Spoordefinitie	Aantal sporen
(sub)recente sloot	3
akkerlaag	7
boomval	6
bouwvoor	13
cultuur-/vondstlaag	4
greppel	8
kuil	38
laag	18
natuurlijke laag	139
natuurlijke verstoring	3
recente	
ophogingslaag	2
paalkuil	34
recente verstoring	10
vegetatieniveau	9
waterput	2

Tabel 1: Overzicht van de aangetroffen sporen.

¹ Boreel 2008, 4.

schoonenburg noord (vindplaats 1)

In het plangebied Schoonenburg Noord is een relatief groot aantal antropogene sporen aangetroffen. Deze bevonden zich vooral in het zuidelijk deel van het plangebied en behoren tot de in het vooronderzoek genoemde vindplaats 1.² Deze sporen liggen aan de zuidelijke oever van een restgeul. Deze geul is ook aangetroffen tijdens het booronderzoek voorafgaand aan dit proefsleuvenonderzoek.³ Aan de noordzijde van deze geul zijn geen sporen aangetroffen. Dit deel van het terrein ligt ca. 1 m lager dan het niveau waarop de sporen zijn aangetroffen en is waarschijnlijk altijd te nat geweest om bewoond te worden.

Het merendeel van de sporen ligt op een zogenaamd rivierduin. Deze hoge, zandige plek in het landschap was zeer geschikt om te wonen. De nabijheid van water in dit geval de restgeul maakte het duin een aantrekkelijke woonlocatie. Toch zal het water van de restgeul ook voor problemen hebben gezorgd. Uit een lengteprofiel over de oeverzone van de geul blijkt dat de geul ergens in de Romeinse tijd actiever is geworden. Een waterput welke op grond van het daarin aangetroffen materiaal gedateerd kan worden in de vroeg-Romeinse tijd wordt afgedekt door sediment van een latere fase van de restgeul. Dit sediment bevat eveneens Romeins materiaal. Aangezien het hier niet om verspoeld materiaal gaat kan men concluderen dat dit materiaal uit de directe omgeving, vermoedelijk van vindplaats 1, afkomstig is.

De sporen behoren allen tot typische nederzettingssporen. Het gaat hierbij om kuilen, paalkuilen, waterputten en greppels. In de sporen is slechts één structuur te herkennen. Dit is een zogenaamde spieker in werkput 3. Deze opslagstructuren bestonden doorgaans uit vier tot zes palen en worden aangetroffen in nederzettingen vanaf de Bronstijd tot en met de Romeinse tijd. Het in Overasselt aangetroffen exemplaar bestond uit zes palen, waarvan er drie zijn teruggevonden. De overige drie bevonden zich buiten de werkput. Het is goed mogelijk dat de overige sporen ook behoren tot gebouwen, maar door de geringe breedte van de putten zijn deze niet te herkennen.

De conservering van de sporen is goed te noemen. De contouren van de sporen zijn zowel in het vlak als in de coupes goed zichtbaar. Op sommige plaatsen is zelfs nog een bruine cultuurlaag aanwezig. Een deel van de sporen is tijdens of enige tijd na de het bestaan van de nederzetting verstoven. Dit is goed zichtbaar in een coupe over een kuil, S3, in werkput 3

schoonenburg zuid (vindplaats 2)

Ook dit deel van het plangebied ligt op hetzelfde duin als vindplaats 1. Uit de twee sleuven die hier zijn gedocumenteerd blijkt dat het westelijk deel van het plangebied inderdaad tot op grote diepte verstoord is, vermoedelijk door zandwinning.⁴ Ook in het oostelijk deel ligt een flinke verstoring. Deze lijkt echter van een andere aard dan de westelijke verstoring. De oostelijke verstoring lijkt eerder te maken te hebben met de sloop van een gebouw. In de vulling is veel subrecent vondstmateriaal en baksteen gezien terwijl de verstoring in het westen voornamelijk gevuld was met zwarte kleiige grond met veel grind.

De zone tussen deze verstoringen is minstens 21 m breed en is nagenoeg onverstoord. Hierin zijn sporen waargenomen uit verschillende perioden. De jongste sporen betreft een noord-zuid georiënteerde rij met (sub)recente kuilen. Vermoedelijk gaat hier om resten van landbouwactiviteiten. Daarnaast zijn er nog verschillende sporen aangetroffen uit een ouder verleden. Op basis van het aardewerk moet deze vindplaats worden gedateerd in de prehistorie.

Evenals in vindplaats 1 zijn de sporen hier goed geconserveerd. Ze zijn echter wel minder makkelijk leesbaar. Dit is te wijten aan het verschil in datering tussen beide vindplaatsen.

² Boreel 2008, 9.

³ Boreel 2008, 6-9.

⁴ Boreel 2008, 9.

2.2 Vondsten

De verzamelde vondsten zijn in tabel 2.1 weergegeven.

Inhoud	Aantal	Gewicht (g)
aardewerk	460	3306
baksteen/dakpan	15	226
glas	1	0
metaal	9	589
natuursteen	80	1981
sintel	3	11
Totaal	568	6113

Tabel 2.1 Totaal aantal vondsten

2.2.1 Aardewerk

In totaal zijn er tijdens het project Overasselt-Schoonenburg 460 fragmenten aardewerk verzameld. Een deel hiervan is afkomstig uit de subrecente bouwvoor. Dit is vooral laat- en postmiddeleeuws aardewerk. De scherven die uit oudere lagen zoals cultuurlagen, vegetatieniveau's en de vullingslagen van de geul zijn verzameld zijn te dateren in verschillende archeologische periodes.

schoonenburg noord (vindplaats 1)

Het gros van het schervenmateriaal (438 scherven) dat is verzameld in vindplaats noord bestaat uit handgevormd aardewerk. Uit een vlugge scan van het vondstmateriaal blijkt dat het merendeel van het materiaal stamt uit de Late IJzertijd en de Romeinse tijd. Een klein percentage scherven dateert waarschijnlijk uit de Bronstijd. De verdere analyse van dit aardewerk zal meer duidelijkheid kunnen geven over de verschillende fasen waarin de vindplaats in gebruik is geweest.

Naast het handgevormd aardewerk is er ook een aantal gedraaide scherven uit de Romeinse tijd aangetroffen. Hierbij gaat het om zowel gebruiksaardewerk als transportaardewerk. De analyse van dit aardewerk zal onder andere uitwijzen wat de samenhang van dit materiaal is met het handgevormde materiaal. Het gedraaide aardewerk lijkt in de eerste instantie afkomstig uit de midden-Romeinse tijd terwijl het handgevormd aardewerk voornamelijk wijst op een datering in de Late IJzertijd en de vroeg-Romeinse tijd.

De conservering van het aardewerk is redelijk tot goed te noemen. Ondiepe versieringen zijn nog goed zichtbaar en de deklaag op de scherven *terra sigilata* is nog grotendeels intact.

Het aardewerk van vindplaats 1 zal indien het uit relevante archeologische sporen en lagen afkomstig is volledig geanalyseerd worden. Een deel van de scherven is dusdanig geconserveerd dat ze in aanmerking komen om getekend te komen.

Het aardewerk afkomstig uit de bouwvoor en de (sub)recente sloten zal middels een zogenaamde *quickscan* worden geanalyseerd. Hierbij wordt de scherf op baksel gedetermineerd en waar mogelijk voorzien van een datering.

schoonenburg zuid (vindplaats 2)

Het materiaal (22 scherven) afkomstig uit vindplaats 2 betreft vooral handgevormd aardewerk. Er is geen materiaal uit de bouwvoor verzameld en slechts een klein deel van het aardewerk is afkomstig uit lagen welke tijdens de aanleg zijn verwijderd. Uit één van de (sub)recente kuilen of bloembedden is een gedraaide middeleeuwse scherf verzameld. Het overige materiaal is afkomstig uit sporen en betreft uitsluitend handgevormd aardewerk dat vermoedelijk afkomstig is uit de Bronstijd of IJzertijd. De analyse van deze scherven moet deze datering aanscherpen. Helaas zit er tussen de verzamelde scherven geen kenmerkende stukken als randen of bodems, maar de conservering van het aardewerk is goed waardoor er op basis van het baksel en de gebruikte technieken waarschijnlijk meer uitspraken te doen zijn over de herkomst van het aardewerk.

2.2.2 Baksteen/Dakpan

Er zijn vijf fragmenten baksteen of dakpan meegenomen. Deze zijn allen verzameld in het deelgebied Schoonenburg Noord. Drie van deze fragmenten zijn stukken van zogenaamde *imbrices*. Deze Romeinse dakpannen komen vrijwel op elke Romeinse nederzetting in meer of mindere mate voor. De stukken zijn allen afkomstig van vindplaats 1 en versterken de aanname dat het hier om een inheems-Romeinse nederzetting gaat.

2.2.3 Glas

In werkput 7 is een klein fragment gevonden van een bruine Lá Tène armband. Deze glazen armbanden worden gedateerd in de Late IJzertijd en het begin van de Romeinse tijd. Het stuk uit Overasselt betreft een fragment van een vijflobbige armband. Dergelijke armbanden worden vaker aangetroffen binnen vroeg-Romeinse contexten in het rivierengebied en zijn een goede indicator voor de datering van de site. Het glasfragment is nog in zeer goede staat en komt in aanmerking om getekend en gefotografeerd te worden.

2.2.4 Metaal

Er is tijdens het veldwerk intensief gezocht met de metaaldetector. Dit heeft in totaal een achttal stukken metaal opgeleverd. Hieronder bevinden zich vijf vondsten van ijzer. In één hiervan is een bijl of hak te herkennen. Deze vondst is afkomstig uit een (sub)recente sloot. De overig vier ijzervondsten zijn dusdanig gecorrodeerd dat er geen uitspraken zijn te doen over de aard van de objecten. De ijzeren objecten komen allemaal in aanmerking voor een röntgenfoto.

Naast ijzer zijn er ook vier vondsten van brons of koper gedaan. Hiervan is een Romeinse munt uit werkput 2 het belangrijkste voor dit onderzoek. De munt past goed binnen het vondstenspectrum dat vooralsnog vooral richting de vroeg-Romeinse tijd wijst.

De overige vondsten van brons zijn een gesp, een subrecent muntje en een niet nader te determineren bronzen staafje. Hoewel erg aangetast is het materiaal voor dit gebied redelijk tot goed geconserveerd.

2.2.5 Natuursteen

In totaal zijn er 80 fragmenten natuursteen aangetroffen. Dit getal is enigszins misleidend omdat er tussen het natuursteen ook tefriet zit. Deze zeer poreuze vulkanische steensoort wordt vaak zeer gefragmenteerd teruggevonden. Tijdens dit project zijn er drie vondstnummers uitgeschreven voor tefriet. Vermoedelijk gaat het hier oorspronkelijk om drie fragmenten van maalstenen. Deze zijn in de loop der tijd echter volledig verkruimd waardoor het aantal tefriet een onevenredig vertegenwoordigd is in de telling van het aantal stuks natuursteen.

Onder het natuursteen bevindt zich verder nog een stuk van een slijpsteen. Ook deze is ter hoogte vindplaats 1 aangetroffen en hangt mogelijk samen met de hier aangesneden nederzetting.

Met uitzondering van het stuk slijpsteen komt geen van de stukken natuursteen in aanmerking om getekend of gefotografeerd te worden. Wel zal al het materiaal worden geanalyseerd door een natuursteenspecialist.

2.2.6 Sintel

De drie stukjes sintel die zijn verzameld zijn afkomstig uit een cultuurlaag in werkput 7. Deze zullen geanalyseerd worden.

3 Monsters

Tijdens het proefsleuven onderzoek zijn er 8 monsters genomen ten behoeve van een ¹⁴C-datering. Deze monsters zijn genomen uit houtskoolrijke kuilen en lagen in de restgeul. Uit deze contexten is een tweetal monsters geselecteerd om gedateerd te worden middels een ¹⁴C-datering. Het eerste monster is afkomstig uit de onderste laag van de restgeul in werkput 5 (S5.17). De datering van dit materiaal is een indicatie voor een datering van de eerste fase van de restgeul. Het tweede monster is afkomstig van een kuil uit werkput 6. Deze kuil is gegraven in de vullingslagen van de geul en wordt oversneden door een aantal andere lagen. Een datering van deze kuil geeft inzicht over de periode waarin de geul niet actief was en is een indicatie voor de her-activering van de geul.

In de offerte is ook een post opgenomen voor het waarden van botanische monsters. Deze voor een proefsleuvenonderzoek verplichte waardering kan echter ook zeer goed worden uitgevoerd middels een bureauonderzoek. Dit is goedkoper en kost minder tijd. Ons voorstel is dan ook om de botanische waardering door middel van een bureauonderzoek te laten plaatsvinden. Deze waardering zal dan worden verricht door BIAAX consult in Zaandam.

4 Onderzoeksvragen uit het PvE en de voorlopige beantwoording.

1. Wat is de aard, kwaliteit, omvang en meer precieze datering van zowel de Bronstijd als de Romeinse vindplaats?

Van de vindplaatsen zoals deze in het PvE zijn omschreven lijkt na dit proefsleuvenonderzoek geen sprake meer te zijn. In het plangebied Schoonenburg Noord werd een vindplaats uit de Bronstijd verwacht. Hiervoor zijn buiten enkele losse scherven met een onzekere datering in de Bronstijd geen argumenten voor gevonden. Wel is er hier een Romeinse nederzetting met een mogelijke voorganger in de Late IJzertijd aangetroffen. Hierbij gaat het om een agrarische nederzetting die zich vermoedelijk uitstrekt tot buiten het plangebied. De kwaliteit van de aangetroffen vondsten en sporen is goed.

In plangebied Schoonenburg Zuid werd op basis van een vondstmelding een vindplaats uit de Romeinse tijd verwacht. Uit het proefsleuvenonderzoek is gebleken dat hier tegen de verwachting in nog een nederzetting uit de prehistorie (Bronstijd tot en met IJzertijd) ligt. Een nauwkeuriger datering kan op dit moment nog niet worden gegeven. Een deel van de vindplaats is echter ernstig verstoord door zandwinningactiviteiten uit de vorige eeuw. Deze werkzaamheden zullen een aanzienlijk deel van de nederzetting hebben verstoord. Het overgebleven deel is echter redelijk tot goed geconserveerd.

2. Uit welke elementen zijn de nederzettingen opgebouwd (o.a. type sporen/gebouwstructuren)? Vertoont deze opbouw een ontwikkeling en fasering door de tijd heen?

In deze fase zijn er geen aanwijzingen gevonden dat beide nederzettingen afwijken van ander nederzettingen. De gebruikelijke elementen van een nederzetting kunnen dan ook worden verwacht. Een aantal hiervan zijn ook tijdens dit onderzoek aangetroffen. Hierbij gaat het om twee waterputten en een opslagstructuur in plangebied Schoonenburg Noord. In de sporen die zijn aangetroffen in Schoonenburg Zuid is niet direct een structuur te herkennen.

3. Bevatten de vindplaatsen overblijfselen die duiden op ambachtelijke activiteiten bijvoorbeeld vuursteen- of ijzerbewerking)?

De enige aanwijzing voor ambachtelijke activiteiten die zijn aangetroffen zijn de stukjes sintel uit werkput 7. Verdere analyse zal uitwijzen met welke werkzaamheden deze stukjes in verband gebracht moeten worden.

4. *Zijn er archeologische resten aangetroffen die op basis van het vooronderzoek niet werden verwacht (bijvoorbeeld sporen uit andere perioden, sporen op een dieper niveau of sporen van een ander vindplaatstype)?*

Zie antwoord op vraag 1.

5. *Is het mogelijk met de verzamelde gegevens/monsters een beeld te geven van het milieu en landschap in de verschillende bewoningsfasen of zijn er monsters of locaties aan te geven die bij een eventueel vervolgonderzoek betere resultaten kunnen opleveren?*

Dit is nog niet duidelijk in deze fase van het onderzoek.

6. *Vergelijk de resultaten met analoge vindplaatsen in de regio.*

Dit zal gebeuren in het eindrapport.

7. *In welke mate zijn de aangetroffen woon- en/of vondstlagen verstoord/bewaard gebleven? Zijn er delen van het plangebied die beter bewaard/meer verstoord zijn dan andere?*

In het plangebied Schoonenburg Noord zijn de bodem en de archeologische resten met uitzondering van het oostelijke deel van het plangebied goed geconserveerd en nauwelijks verstoord. In een enkel geval is er zelfs nog sprake van de aanwezigheid van een cultuurlaag.

Het oostelijk deel van het plangebied ter hoogte van de brandweerkazerne is volledig en tot op grote diepte verstoord.

In het plangebied Schoonenburg Zuid zijn de archeologische resten eveneens goed bewaard. Hier is echter het westelijke deel van het plangebied zwaar verstoord. Ook in het oostelijk deel is een verstoring waargenomen, maar deze is van een andere aard en zal ook van minder grote omvang zijn.

5 Uitwerking

5.1 Inhoud rapport

Het eindrapport zal de volgende onderdelen bevatten.

Inhoudsopgave, colofon.

Samenvatting

- 1 Inleiding
- 2 Vooronderzoek
- 3 Doel van het onderzoek
- 4 Onderzoeksstrategie
- 5 Fysische geografie
- 6 Sporen en structuren
- 7 Vondsten
- 8 Beantwoording vraagstellingen PvE
- 9 Advies en conclusie
- 10 Literatuur

Bijlagen

4.2 Budget

De uitwerking zal worden uitgevoerd conform onze offerte. Hierbij zullen de posten 44 tot en met 47, en 52 tot en met 55 worden aangesproken. Zoals bij paragraaf 4 reeds beargumenteerd is kan de botanische waardering (post 49) geschieden middels een bureauonderzoek (post 61). De kosten hiervoor bedragen € 750,-. Voor de oorspronkelijke waardering is een bedrag van € 4500,-

gereserveerd. We stellen voor is om een deel van dit bedrag, te weten € 420,- te gebruiken voor het tekenen van aardewerk (zie tabel 4.1).

	Uitwerking					
43	opgraven waterput	stuk	1.000,00		stelpost	Niet aangesproken
44	metaalspecialist (30 stuks)	stuk	530	1		€ 530,00
45	conservering metaal	stuk	20	3	stelpost	€ 60,00
46	waardering aardewerk (250 stuks)	stuk	530	1		€ 530,00
47	waardering natuursteen (50 stuks)	stuk	530		stelpost	
48	waardering pollenmonsters	stuk	650		stelpost	Niet aangesproken
49	waardering organische monsters (25 stuks)	stuk	4500		stelpost	Niet aangesproken
50	waardering zoölogie (100 stuks)	stuk	530	0,5		Niet aangesproken
51	dendrochronologisch onderzoek	stuk	175		stelpost	Niet aangesproken
52	Röntgenonderzoek metaal	stuk	15	5	stelpost	€ 75,00
53	C14-datering	stuk	550	2	stelpost	€ 1.100,00
54	rapportage fys.geografie	dag	600	1		€ 600,00
55	schrijven rapportage	dag	530	4		€ 2.120,00
56	senior archeoloog / projectleider	dag	620	1		€ 620,00
57	productie rapport	stuk	20	10		€ 200,00
58	redactie	dag	620	0,5		€ 310,00
59	conservering	stuk	1000		stelpost	Niet aangesproken
60	ARCHIS-afmelding incl. deponeren vondsten en documentatie	dag	370	0,5		€ 185,00
61	bureauonderzoek waardering botanie	stuk	584	1		€ 750,00
62	tekenen aardewerk	dag	420	1		€ 420,00
subtotaal 5 (excl. BTW)						€ 6.496,00

Tabel 4.1 Het onderdeel uitwerking van de offerte met daarin aangegeven welke posten wel en niet aangesproken worden evenals de twee voorgestelde posten.

Literatuur

Boreel, G. 2008: *Archeologisch Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek voor het plangebied Overasselt Schoonenburg, gemeente Heumen*, Amsterdam, ZAN 159.

Boreel, G. en B. Tops 2008: *Plan van Eisen, Overasselt Schoonenburg, gemeente Heumen*, Amsterdam.